

Töövõime hindamise metoodika ja hindamissüsteemi uuring

Eesti Puuetega Inimeste Koja esindaja intervjuukava

SISSEJUHATUS JA NÕUSOLEKUD

Täna sel intervjuul räägime Teiega kui Eesti Puuetega Inimeste Koja esindajaga töövõime hindamise süsteemi toimimisest, puudega ja vähenenud töövõimega inimeste kogemustest, probleemidest ja nende lahendamise võimalustest.

Teie loal salvestan intervjuu. Salvestist kasutame hiljem intervjuust kokkuvõtete ja analüüsi tegemiseks. Salvestisele on ligipääs ainult Centari uurimisrühma liikmetel. Uuringu raportisse me ei pane intervjuueeritavate nimesid, kuid viitame intervjuudes välja toodud probleemidele, seisukohtadele ja võimalikele lahendustele. Intervjuueeritavaid tsiteerime ameti ja/või asutuse kaudu. Spetsialistide intervjuudes ei saa me tagada anonüümsust, kuna asutus ja amet võivad kaudselt tuvastada intervjuueeritava isiku. Uuringu salvestisi hoiame kuni uuringu lõpuni, misjärel kustutame need.

S1. Kas Teil on küsimusi intervjuu korralduse, andmete hoidmise või uuringu tausta kohta?

S2. Kas Te olete nõus kirjeldatud tingimustel intervjuud andma?

S3. Kas Te olete nõus sellega, et salvestan intervjuu?

TAUST

1. Milline on Teie kokkupuude töövõime hindamise valdkonnaga?

SÜSTEEMI EESMÄRGID

2. Mis peaks Teie hinnangul olema töövõime hindamise süsteemi peamine eesmärk puudega ja vähenenud töövõimega inimese vaates praegu ja tulevikus?

- *Kas põhirõhk peaks olema töövõime ulatuse tuvastamisel, töövõimetoetuse õiguse kindlakstegemisel, tööelus püsimise toetamisel, teenustesse suunamisel, inimese õiguste ja toimetuleku tagamisel või nende eesmärkide kombinatsioonil?*
- *Milliseid tulemusi peaks töövõime hindamise süsteem inimese, tema lähedaste, tööturu ja riigi vaatest saavutama?*
- *Kas näete süsteemi eesmärkide vahel vastuolusid, näiteks tööle aitamise, toetuse maksmise, kontrolli ja inimese toetamise vahel?*
- *Kus näete suurimat vastuolu süsteemi eesmärkide ja inimeste tegeliku kogemuse vahel?*

TAOTLUSVORM, HINDAMISMETOODIKA JA OTSUS

3. Kas praegune taotlusvorm on Teie hinnangul inimese jaoks arusaadav ja samas piisav töövõime hindamiseks vajaliku info kogumiseks? Kas ja milliseid lihtsustamise võimalusi näete? Kui Te ei tea vormi detailselt, siis millistest põhimõtetest peaks lihtsustamisel lähtuma.

- Millised küsimused, sõnastused või valikvastused tekitavad inimestes kõige rohkem segadust või tõlgendamisraskusi?
 - Millist infot ei tohiks lihtsustamise käigus kaotada, et inimese tegelik tegevuspiirang ja abivajadus oleks hindamisel nähtav?
 - Kuidas tuleks taotlusvormis ja andmete kogumisel rakendada andmete minimaalsuse põhimõtet nii, et inimene ei peaks korduvalt esitama juba riigil olemas olevat infot?
- 4. Kas taotlusvormi või korduvtaotluste lihtsustamine eeldaks Teie hinnangul hindamismetoodika muutmist?**
- Kas korduvtaotluste või muutumatute seisundite puhul oleks põhjendatud lihtsustatud menetlus? Millistel tingimustel?
- 5. Kas töövõime hindamise otsuse praegust ülesehitust või sisu oleks vaja muuta, et otsus oleks inimese jaoks selgem ja informatiivsem? Kui jah, siis millist teavet peaks otsus kindlasti sisaldama?**
- Kas töövõime hindamise otsuses peaks olema selgemini välja toodud, kuidas eksperdiarvamusest jõuti lõpliku otsuseni? Kuidas seda võiks teha?
 - Kuidas saaks riik toetada seda, et inimesed mõistaksid töövõime hindamise otsuse sisu, põhjendusi ja tagajärgi paremini?

KAALUTLUSKRITERIUMID JA OTSUSTE KEHTIVUSAEG

- 6. Kuidas Teie hinnangul peaks töövõime hindamise süsteemis olema määratletud piir osalise ja puuduva töövõime vahel?**
- Kas praegune metoodika ja praktika annavad inimestele piisavalt selge ja etteaimatava aluse nende kahe kategooria eristamiseks?
 - Kas Teieni on jõudnud juhtumeid, kus sarnases olukorras inimesed on saanud erinevaid otsuseid või kus otsus ei vasta inimese enda ja tema lähedaste arusaamale tegelikust töövõimest?
 - Kas näete vajadust kaalutuskriteeriume täpsustada või praktikat ühtlustada? Kui jah, siis millised põhimõtted peaksid olema inimese jaoks kõige olulisemad: läbipaistvus, individuaalsus, diagnoosideülene lähenemine, funktsionaalse võimekuse hindamine või midagi muud?
 - Kui palju peaks süsteem võimaldama individuaalset kaalutlust inimese tervise seisundi, prognoosi (seisundi püsivuse, muutumise või progresseerumisega) ja tööelus osalemise võimaluste arvestamisel?
 - Kuidas leida tasakaal ühetaolise kohtlemise ja paindliku, inimese olukorda arvestava otsustamise vahel?
- 7. Kas praegused otsuste kehtivusajad on Teie hinnangul inimeste jaoks piisavalt põhjendatud ja paindlikud?**
- Kas oleks põhjendatud võimaldada teatud seisundite puhul pikema kui 5 a kehtivusajaga otsuseid? Millistel põhimõtetel?
 - Kas Teieni on jõudnud tagasisidet seisundite või olukordade kohta, kus korduvhindamine tundub inimesele ebamõistlikult koormav või sisuliselt põhjendamatu?
 - Kuidas peaks olema korraldatud töövõime hindamise otsuse ajakohasuse tagamine juhul, kui otsus kehtib pikemat aega, kuid inimese tervise seisund või tööelus osalemise võimalused võivad aja jooksul muutuda?

PROTSESSI LIHTSUSTAMINE, ROLLIJAOTUS, SÜSTEEMI SISENEMINE

8. Milliseid töövõime hindamise protsessi osi võiks Teie hinnangul lihtsustada ja milliseid ei tohiks muuta?
 - *Kus näete praegu kõige suuremat dubleerimist, ebaefektiivsust või põhjendamatut halduskoormust?*
 - *Milline peaks olema tasakaal otsuste kvaliteedi ja menetluse kiiruse vahel? Kuidas saaks seda Teie arvates saavutada?*
 - *Milliseid lihtsustusi ei tohiks Teie hinnangul teha, isegi kui need vähendaksid osapoolte koormust?*
 - *Millised piirid peaksid kehtima andmete kogumisel ja kasutamisel, et süsteem oleks korraga tõhus ja õiguspärane?*
9. Kas praegune rollijaotus süsteemis on Teie hinnangul inimese jaoks arusaadav ja põhjendatud? Kui ei, siis milline see rollijaotus võiks olla?
 - *Milline peaks olema töötukassa, ekspertarstide, pere- ja eriarstide, tervishoiu, Sotsiaalkindlustusameti, kohalike omavalitsuste ja ministeeriumide roll?*
 - *Kas mõni ülesanne või vastutus võiks liikuda teise asutuse või spetsialisti vastutusse?*
10. Kas Teie hinnangul jõuab töövõime hindamisse inimesi, kelle puhul hindamise taotlemine ei ole sisuliselt põhjendatud? Kuidas saaks süsteem neid inimesi paremini suunata?
 - *Millised väärarusaamad või infolüngad võivad viia töövõime hindamisele pöördumiseni enne, kui see on sisuliselt põhjendatud?*
 - *Kuidas saaks inimesi enne taotluse esitamist sobivama info, nõustamise, ravi või teenuse juurde suunata?*
 - *Milline roll võiks selles olla perearstidel, eriarstidel, töötukassa nõustajatel, puuetega inimeste organisatsioonidel, tööandjatel või avalikul kommunikatsioonil?*

SÜSTEEMIDE SIDUMINE JA TEENUSTE LÕIMUMINE

11. Kuidas peaks töövõime hindamise süsteem olema seotud teiste töötukassa teenuste, töövahenduse ja karjääriteenustega?
 - *Kuidas tagada, et süsteemide sidumine lihtsustaks inimese teekonda ja ei muudaks asjaajamist keerukamaks?*
12. Milline töövõime hindamise käigus tekkinud info peaks liikuma tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi ning millistel tingimustel?
 - *Kas töövõime hindamise tulemused ja soovitused peaksid olema nähtavad perearstidele, eriarstidele, tervishoiuarstidele või teistele spetsialistidele?*
 - *Kui jah, siis millist infot neil vaja oleks, mis eesmärgil ning kuidas peaks olema tagatud inimese teadlikkus ja nõusolek?*
13. Mida Te arvate sellest, et siduda töövõime hindamine tööõnnetuse ja kutsehaigusega seotud töövõime kaotuse ulatuse tuvastamise ja kahjuhüvitamise protsessiga?
 - *Millised oleksid sellise sidumise peamised eelised ja riskid? Milliseid muudatusi eeldaks see rollijaotuses, õigusraamistikus või rahastamises?*
 - *Milline arst või ekspert peaks tööõnnetusest või kutsehaigusest tingitud töövõime langust hindama ning millist lisapädevust see eeldaks?*
 - *Kuidas võiks lahendada nende inimeste hindamise, kes ei kuulu töövõime hindamise sihtrühma, näiteks vanaduspensioniealised, kuid vajavad hinnangut kahjuhüvitise taotlemiseks?*

- 14. Mida Te arvate puude tuvastamise ja töövõime hindamine sidumisest? Praegu on Eestis tööealisel inimesel võimalik taotleda puude raskusastme tuvastamist ja töövõime hindamist koos, ühise taotlusega, kas see süsteem peaks jätkuma või tuleks seda muuta?**
- Millised on inimeste vaatest praeguse ühistootluse ja kahe eraldi otsuse tegemise peamised eelised ja probleemid?
 - Kas ja millistes olukordades kogevad inimesed töövõime hindamise ja puude tuvastamise menetlustes korduvat või dubleerivat info esitamist?
 - Kas inimestele on piisavalt arusaadav, miks töövõime hindamise ja puude tuvastamise tulemused võivad erineda?
 - Millised muudatused võiksid vähendada inimese halduskoormust ja vajadust oma tervises seisundit, tegevuspiiranguid või abivajadust mitmes kohas uuesti kirjeldada, säilitades samas kahe hindamise erinevad eesmärgid?
 - Millised oleksid töövõime hindamise ja puude tuvastamise tihedama sidumise peamised riskid?
- 15. Milline oleks Teie arvates parim viis tagada vajalikud tugiteenused ja rahaline tugi inimesele, kelle tervis on töö tõttu halvenenud ja kes ei saa senist tööd jätkata, kuid kelle töövõime ei ole hindamise metoodika järgi vähenenud — eriti juhul, kui ümberõpe kestab kauem kui töötuskindlustushüvitise maksmise periood? Kas tööalane rehabilitatsioon ja töötukassa rahaline tugi võiksid sellisel juhul laieneda ka neile inimestele kuni ümberõppe lõpuni?**

AUTOMATISEERIMINE JA TEHISINTELLEKT

- 16. Millistes töövõime hindamise protsessi osades näete kõige suuremat potentsiaali automatiseerimise või tehisintellekti kasutamiseks?**
- Millised eesmärgid võiksid automatiseerimisel olla: halduskoormuse vähendamine, otsuste kiirem tegemine, taotleja jaoks lihtsam protsess, otsuste ühetaolisus või midagi muud?
 - Millistes protsessi osades võiks automatiseerimine olla kõige realistlikum, näiteks andmete eeltäitmine, info koondamine, terviseandmete struktureerimine, otsuse teksti selgemaks tegemine/lihtsustamine või eksperdi töö toetamine?
 - Millistes protsessi osades peaks Teie hinnangul automatiseerimisega olema eriti ettevaatlik puudega ja vähenenud töövõimega inimeste õiguste, võrdse kohtlemise ja privaatsuse kaitseks?
 - Kas automatiseerimine peaks olema pigem tehniline abivahend või võiks see tulevikus mõjutada ka sisulist otsustamist?
- 17. Milliseid õiguslikke, eetilisi ja korralduslikke tingimusi tuleks arvestada, kui töövõime hindamise süsteemis soovitakse kasutada rohkem automatiseerimist või tehisintellekti?**
- Kas praegune õigusraamistik võimaldab selliseid lahendusi või eeldaks see muudatusi?
 - Millised andmekaitse nõuded ja läbipaistvuse põhimõtted peaksid olema selliste lahenduste puhul kindlasti tagatud?
 - Millises ulatuses peaks taotlejat teavitama automatiseeritud tööriistade või tehisintellekti kasutamisest? Näiteks kas taotlejale peaks olema selgelt arusaadav, millises protsessi osas automatiseerimist kasutatakse, milliseid andmeid lahendus kasutab ning kuidas see võib hindamist mõjutada?
 - Kas ja millisel määral tuleks taotlejale selgitada ka kasutatava lahenduse tehnilisi aspekte?
 - Millised riskid võivad kaasneda automatiseerimise või tehisintellekti kasutamisega töövõime hindamises? Kuidas neid riske maandada?
 - Milline roll peaks jääma inimese tehtavale sisulisele otsusele ka siis, kui osa protsessist automatiseeritakse?

KOKKUVÕTE JA LÕPUKÜSIMUSED

- 18. Millised on Teie hinnangul praeguse töövõime hindamise süsteemi kõige suuremad probleemid puudega ja vähenenud töövõimega inimeste vaatest? Millist tagasisidet olete inimestelt ja liikmesorganisatsioonidelt saanud?**
- 19. Milliseid lahendusi Te neile probleemidele näete lühemas ja pikemas perspektiivis?**

- 20. Kas on veel mõni töövõime hindamist puudutav teema, mida me ei käsitlenud, kuid mida peate Eesti Puuetega Inimeste Koja vaates oluliseks?**

Suur tänu Teile intervjuu eest!